

компетентностный подход в системе образования. Поэтому целью нашей статьи является раскрытие значения компетентностного подхода в подготовке конкурентоспособного специалиста.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, профессиональная деятельность.

Bezborodyh S. M. Competence approach in preparing competitive specialist

The actuality of the material presented in the article due to the increasing importance of competence of future specialists. Competence helps professional deal effectively with a variety of tasks related to his professional activities, be fully aware and competitive person. Special role in shaping the future of professional competence of the individual plays competence approach in education. The purpose of this article is to outline the importance of the competency approach in preparing competitive specialist.

Key words: competence, competence approach, professional activity.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 796.071.4:378

Д. В. Дроздов

**СОЦІАЛЬНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ТРЕНІНГ ЯК УМОВА
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ**

Тренінг є однією з ефективних форм навчання, що відрізняється практичним змістом і великими можливостями формування мотиваційно-цільової сфери особистості. Проте в науковій літературі, присвяченій професійній підготовці тренерів, існує обмаль прикладів застосування тренінгових технік, їх впливу на становлення спеціаліста з фізичного виховання та спорту. Цим обумовлюється актуальність порушеної теми дослідження.

Мета нашої студії – описати формально-змістові компоненти тренінгу, спрямованого на формування професійних якостей майбутніх тренерів у процесі фахової підготовки – реалізується в таких завданнях: 1) розкрити природу соціально-просвітницького тренінгу як однієї з форм здійснення навчально-виховного процесу та педагогічної умови формування професійних якостей тренера; 2) побудувати оптимальну структуру й змістові блоки тренінгу, обґрунтувавши їх доцільність та прагматичний потенціал.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців

у вищій школі завжди приділялася належна увага (А. Алексюк, Г. Балл, В. Беспалько, Н. Мойсеюк та ін.), але останнім часом активізувалися й пошуки науковців щодо тренінгового забезпечення процесу формування особистості фахівця. Так, Л. Бондарева розглянула навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів, Л. Новікова – як засіб активізації навчання у вищій школі, а М. Скуратівська під поняттям «тренінг» розуміє «запланований процес модифікації знань, поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду, з тим, щоб досягти ефективного виконання в певному виді діяльності». У спеціальній літературі з фізичного виховання та спорту, зокрема, підготовки до професійної діяльності майбутніх тренерів, тренінгові форми навчання не були предметом дослідження науковців.

Вектори наших досліджень пов'язані з розглядом тренінгу як педагогічної умови формування професійних якостей майбутніх тренерів у процесі фахової підготовки. Серед професійно важливих якостей тренера ми виділи: педагогічні, фізичні, психологічні, організаторські, особистісні, комунікативні, патріотичні та прагматичні, інноваційну активність. З метою їх цілокупного формування вже на першому етапі формуючого експерименту ми провели *соціально-просвітницький тренінг* як одну з форм організації навчально-виховного процесу, що є актуальним «міждисциплінарним методом, за допомогою якого вчені-практики розв'язують багато різноманітних актуальних проблем в галузі освіти» [1].

Своєю ефективністю, конфіденційністю, внутрішньою відкритістю, психологічною атмосферою, індивідуальною й груповою рефлексією тренінг приваблює широке коло людей і одночасно зацікавлює тих, хто ніколи не брав у ньому участі. Можна говорити, що тренінг для студентів став цікавим ще до його початку, адже новизна і нестандартність його проведення порівняно з академічними заняттями значно урізноманітнили щоденний зміст навчання, вимагали активної участі кожного. Крім того, феномен тренінгу насамперед полягав у тому, що безпосередні учасники одержали можливість багатовимірного самопізнання й самопрезентації відповідно вимог особистісної та майбутньої професійної життєдіяльності.

Проведення тренінгу базувалося на наступних принципах: добровільності, інформованої участі, акцентування, персоніфікації висловлювань. При цьому позиція *тренер – студент* будувалася на основі таких статусних позицій: тренер організовує проведення заходу, обирає оптимальні методи роботи, проявляє уважність до думок кожного, заохочує до саморозкриття, комунікативної активності, допомагає студенту в актуалізації їм позиції відкривача, не критикує і не оцінює погляди, думки тощо, виявляє повагу і толерантність до внутрішнього світу кожного, натомість студенту пропонується самостійність у вирішенні поставлених завдань, можливість максимальної презентації індивідуальних якостей, вільного спілкування в групі, креативного вираження Я-концепції.

Структура соціально-просвітницького тренінгу складалася з наступних змістових частин:

1. **Підготовчий етап** (практична методика – «*Тижневий звіт*»; тривалість – 1 тиждень);

2. **Теоретичний етап** (Міні-лекція з елементами бесіди. Тривалість – 1 год. 20 хв.);

3. **Практичний етап** (*16-факторне опитування Р. Кеттелла*, підготовка студентами доповідей з теми «*Особистісні якості тренера, аналіз тренерських ситуацій*». Тривалість – 1 год.);

4. **Закріплення** набутих знань, умінь, навичок (практична методика – «*Проективний малюнок*» Тривалість – 20 хв.).

5. **Результати** тренінгу (оприлюднення оцінки відповідей за Р. Кеттелом, *опитування* щодо рівня сформованості особистісних якостей студентів. Тривалість – 45 хв.).

Чисельність учасників тренінгу відповідала оптимальним кількісним показникам – у його проведенні взяло участь 20 осіб. Академічні групи розподілялись таким чином, щоб у кожній малій групі (мікрогрупі) було до 10 учасників, виходячи із загальної кількості студентів.

Підготовчий етап у проведенні тренінгу мав налаштовуючу змістовність, завдяки якій учасникам тренінгу опановували можливості внутрішньо особистісної комунікації, тобто пізнавали себе, аналізували власні вчинки, поведінку. Методикою цього етапу тренінгу був «*Тижневий звіт*»: протягом тижня студенти повинні були вести щоденник своїх реакцій щодо подій, які відбуваються, характеризуючи свої почуття, думки, поведінкові прояви, записуючи твердження на кшталт «Я зрозумів...», «Я зробив так, бо...», «Думаю, що треба було...» тощо. Висновок до звіту повинен був спиратися на розкриття таких запитань: що було головною подією на цьому тижні? Кого Вам вдалося пізнати за цей тиждень краще? Що важливого про себе Ви дізналися? Чи зробили Ви які-небудь важливі зміни у своєму житті за цей тиждень? Чим цей тиждень міг бути для Вас краще? Занотуйте три рішення, зроблені Вами за цей тиждень. Якими були їх результати? тощо. Провідним методом роботи студентів при цьому стало максимально можливе об'єктивне *самопостереження*.

Проведення щотижневого звіту мало ряд переваг: дозволило студентам простежити, як вони розвиваються, що з ними відбувається, якими є особливості їх реакцій за певних ситуацій. У результаті учасники тренінгу отримали цілокупне уявлення про те, якими вони є, якими себе бачать чи постають в уявленні та оцінках інших [2, с. 392] і, що важливіше, зробили спробу виокремити деякі притаманні їм особистісні характеристики.

На теоретичному етапі проведення тренінгу одним з основних методів стала *міні-лекція з елементами бесіди* на тему „Особистісні якості людини”, мета якої полягала в розширенні уявлення студентів про зміст особистісних якостей як комплексу індивідуальних потенційних

можливостей людини в процесі саморозвитку й самовдосконалення. Зміст лекції не відрізнявся надскладністю і глибоко науковим теоретичним навантаженням. Навпаки, лекція мала здебільшого філософську (зокрема, людиноцентричну) й публіцистичну аспектуальність щодо сутності сучасної людини, її внутрішніх потенцій. Такий матеріал спонукав студентів дещо позбутися прагматики мислення і натомість заглибитися у сферу духовного, інтимного, особистісного. Учасники тренінгу за допомогою використаного тренером методу *пояснення* отримали знання щодо наступних змістовних ознак особистості: цілісності, унікальності, активності, вираження, саморегуляції; розглянули поняття особистості з різних психологічних підходів; познайомилися з науковими поглядами лідера гуманістичної психології К. Роджерса щодо ціннісних аспектів розвитку самопізнання сучасної людини.

Іноді педагогічна бесіда ситуативно й методологічно порушувалась, набуваючи ознак *групової дискусії*, що за процедурою є колективним обговоренням певної проблеми, кінцевою метою якого є досягнення єдиної думки [4, с. 8]. Така не запланована форма спілкування в окремих випадках дозволила тренеру зіставити протилежні позиції у студентських поглядах, уточнити взаємні позиції, а також використати групову рефлексію через аналіз індивідуальних переживань, які підсилювали згуртованість групи й одночасно полегшували саморозкриття учасників.

Наступний – *практичний етап* проведення соціально-просвітницького тренінгу відрізнявся тим, що головними суб'єктами в ньому були самі студенти: у першій частині вони набували позицій самоаналітиків (тренер інструктивними вказівками та наданим методичним обладнанням допомагав студентам в актуалізації позиції відкривача Я-концепції), а в наступній – мали можливість бути проектувальниками особистісних якостей на майбутнє професійне тло.

Психодіагностичні методи, використані на цьому етапі соціально-просвітницького тренінгу, застосовувались нами з метою отримання якісного кінцевого результату – психологічного діагнозу, тобто структурованого опису комплексу взаємопов'язаних характеристик-якостей, стійких особливостей особистості. Психодіагностика виступає як інтегративна науково-технологічна дисципліна, що спирається на наукові теорії диференційної психології й математичну технологію конструювання тестів (психометрики). На думку Н. Тализіної, головною її функцією повинна стати можливість визначення умов, які найбільше відповідають і сприяють подальшому розвитку людини, допомога у розробці програм навчання й розвитку, які враховують своєрідність індивідуального стану особистості [5, с. 68].

До числа психодіагностичних проєктивних методик, що вивчають особистість за сукупністю взаємопов'язаних характеристик, відноситься *16-факторне опитування Р. Кеттелла*, що спрямоване на експериментальне дослідження тих особливостей особистості, які найменш доступні при безпосередньому спостереженні. Воно містить

перелік біполярних показників. Мета цього опитування – оцінка розвинутої наступних особистісних якостей, що складають 16 факторів:

- 1) стриманий – товариський;
- 2) мислення конкретне, обмежене – абстрактне;
- 3) емоційно нестійкий – врівноважений;
- 4) залежний від групи – самостійний;
- 5) серйозний – безтурботний;
- 6) з вираженим «я» – не принциповий;
- 7) несміливий – схильний до ризику;
- 8) стійкий у переконаннях – легко піддається впливу;
- 9) довірливий – підозрілий;
- 10) практичний – з багатою уявою;
- 11) прямий – гнучкий;
- 12) спокійний – неспокійний;
- 13) схильний до новаторства – консервативний;
- 14) поступливий – наполегливий;
- 15) спонтанний – контролюючий себе;
- 16) спокійний – напружений.

Окрім того виявляється якість: правдивий – брехливий.

У змістовній характеристиці особистісного опитування у запропонованому варіанті містилось 105 запитань, які допомогли визначити особистісні якості учасників тренінгу. Заздалегідь тренер повідомив, що в опитувальнику не може бути відповідей «правильних» чи «помилкових», бо люди є різними, і кожен може виразити особисту думку. Студентам пропонувалося відповідати на комплекс запитань щиро і точно, інтуїтивно обирати одну з трьох запропонованих відповідей, яка у найбільшій мірі відповідала їх поглядам, думці про себе. Відповідати треба було якомога точніше, але не надто повільно, приблизно на 5-6 відповідей за хвилину, щоб завершити відповідати на всі запитання не пізніше, ніж через півгодини.

У цілому, таку форму самостійної репродуктивної роботи студентів над змістом опитування можна кваліфікувати як індивідуально-оціночну діяльність, що в межах експерименту посилює фактор мотивації формування комплексу особистісних якостей, підвищує ефективність пізнавальних та інтелектуальних характеристик учасників тренінгу, зокрема, таких якостей як самопізнання, самоусвідомлення й самовдосконалення.

Активна внутрішня самоідентифікація студентів надалі вимагала реконструктивних і творчих дій у формуванні особистісних якостей, тому подальшим етапом соціально-просвітницького тренінгу став *аналіз конкретних ситуацій*. Цей метод виконує багато різних функцій, служить інструментом дослідження і вивчення певної проблеми, оцінки та вибору рішень. Значущість його полягає, насамперед, у поєднанні простоти в організації заняття з ефективністю результатів. Він стимулює звернення до досвіду інших, прагнення до набуття теоретичних знань для

одержання відповіді на питання, які обговорюються [4, с. 8]. Так, заздалегідь деяким учасникам тренінгу пропонувалося підготувати невеликі доповіді, присвячені прикладам особистісного вдосконалення відомих тренерів. З одного боку, особистість тренера треба було презентувати як унікальну, цілісну, самодостатню людину, що змогла створити ексклюзивний внутрішній світ за гармонійними параметрами особистісної незалежності, впевненості, розкутості, ініціативності тощо. З іншого, – продемонструвати практичність та ефективність свідомого формування тренером власних професійних якостей.

Четвертий етап соціально-просвітницького тренінгу передбачав закріплення матеріалу, зокрема, навичок самопостереження й самоаналізу, при цьому підсумкова частина мала б викликати почуття розслабленості й оптимізму, усвідомлення власних можливостей. З цією метою ми використали метод *проективного малюнка*, адже «уже сам процес зображення, передача особистісно значущого матеріалу мовою фарб може відігравати позитивну роль, сприяти усвідомленню внутрішнього світу, конфліктів, проблем, виділенню в них суттєвого» [5, с. 11]. Нами передбачалося, що проекція, обумовлена активністю сприйняття, не є механічним процесом накладання суб'єктивного на зовнішній об'єкт, а виявляється фактором, що бере безпосередню участь у формуванні структури особистості, її індивідуальних характеристик. При цьому, за спостереженням науковців, у процесі проекції активно діє гештальт-принцип перцептивної організації цілісності (коли, наприклад, напівусвідомлені елементи особистісних якостей проявляють тенденцію до створення єдиного образу під час сприйняття чи відтворення) і механізми резонансу (коли стимули, що спонукають реалізувати бажані якості, сприймаються швидше і точніше під час візуалізації).

У створенні проективного малюнка ми передбачили дві частини: власне малювання (5-7 хв.) і самопрезентацію (усне пояснення концепції зображеного). Мета вправи, що пропонувалася студентам, – на окремих аркушах протягом п'яти хвилин окреслити модель існуючих і бажаних особистісних якостей як еталон для майбутнього самовдосконалення. Для цього учасникам тренінгу роздавалися аркуші А-4 формату та кольорові олівці. Зразки моделей при цьому не наводились, роботу пропонувалося виконувати на основі творчого пошуку, самовираження і самодіяльності, користуючись лише методикою *моделювання* – теоретико-пізнавальним процесом, що здійснюється переважно на основі абстрактного мислення. Евристичний вектор здійснення завдання був запроваджений з метою активізації свідомих і підсвідомих механізмів розуміння особистісних якостей студентами, а також можливої матеріалізації на реальний ґрунт комплексу індивідуальних характеристик, їх адекватної самооцінки.

Соціально-просвітницький тренінг завершувався оприлюдненням оцінок відповідей за Р. Кеттелом, обговоренням незрозумілих чи важких для сприйняття його положень, а також проведенням результативного

опитування щодо рівня сформованості особистісних якостей студентів. У цілому спостерігалось позитивне враження студентів від проведення тренінгу, активна пізнавальна діяльність, перевага гарного настрою й емоційного оптимізму, також було помітно, що участь у соціально-просвітницькому тренінгу допомогла його учасникам на власному досвіді пересвідчитися в корисному впливові психодіагностичних технологій, глибше пізнати свою самотність, самоцінність.

Перспективи подальших наукових пошуків повинні бути спрямовані на пошук додаткових педагогічних умов формування професійних якостей майбутніх тренерів у процесі фахової підготовки.

Список використаної літератури

- 1. Бондарєва Л.** Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2006. – 233 с.
- 2. Новікова Л.** Тренінг як засіб активізації навчання у вищій школі. / Л. Новікова. – Павлоград : ЗДІЕУ, 2008. – 110 с.
- 3. Скуратівська М. О.** Тренінгові технології викладання у вищій школі / М. О. Скуратівська. – Режим доступу : <http://intkonf.org/skurativska-mo-treningovi-tehnologiyi-vikladannya-u-vischii-shkoli/>
- 4. Мельникова І.** Сучасні проблеми управління виховним процесом у вищих навчальних закладах України / І. Мельникова // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 2002. – Вип. 32. – С. 3 – 23.
- 5. Талызина Н. Ф.** Теоретические основы разработки модели специалиста / Н. Талызина. – М. : Педагогика, 1986. – 245 с.

Дроздов Д. В. Соціально-просвітницький тренінг як умова формування професійних якостей майбутніх тренерів

У статті розкрито зміст соціально-просвітницького тренінгу як педагогічної умови формування професійних якостей майбутніх тренерів. Серед таких були виокремлені: особистісні, педагогічні, психологічні, фізичні, комунікативні, організаторські, патріотичні, прагматичні, інноваційна активність. Увагу акцентовано на потенційних можливостях індивідуально-оціночної роботи студентів, їх здатності до активної рефлексії. Також до структури тренінгу були введені психодіагностичні методики з метою актуалізації та поглибленого розуміння майбутніми тренерами природи професійних якостей.

Ключові слова: соціально-просвітницький тренінг, професійні якості, індивідуально-оціночна робота, рефлексія, психодіагностичні технології.

Дроздов Д. В. Социально-образовательный тренинг как условие формирования профессиональных качеств будущих тренеров

В статье раскрыто содержание социально-просветительского тренинга как педагогического условия формирования профессиональных

качеств будущих тренеров. Среди таких были выделены: личностные, педагогические, психологические, физические, организаторские, коммуникативные, патриотические, прагматические, инновационная активность. Внимание акцентировано на потенциальных возможностях индивидуально-оценочной работы студентов, их способности к активной рефлексии. Также в структуру тренинга внедрены психодиагностические методики с целью актуализации и углубленного понимания будущими тренерами природы профессиональных качеств.

Ключевые слова: социально-просветительский тренинг, профессиональные качества, индивидуально-оценочная работа, рефлексия, психодиагностические технологии.

Drozdov D. V. Socially-educational training as condition of forming of professional qualities of future trainers

The article disclosed the contents of socio-educational training as pedagogical conditions of formation of professional qualities of future coaches. Focuses on the qualities of a specialist: educational, physical, psychological, organizational, personal, communicative, patriotic and pragmatic, innovative activity. Attention has been focused on the potential of the individually-assessed student work, their ability to active reflection. Also in the structure of the training introduced psycho diagnostic methods with a view to mainstreaming and an in-depth understanding of the future trainers of nature competencies.

Key words: socio-educational training, professional quality, individually-assessed work, reflection, psycho diagnostic technology.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2012 р.
Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.015.3.005.32

Т. В. Загной

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ**

Процес вдосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти зумовлений багатьма чинниками, серед яких суттєвим є мотивація студентів. Проблема мотивації є однією з найважливіших у сучасній психології та педагогії навчання.

Дослідження навчально-професійної мотивації студентів є завданням, що має велике значення для підвищення ефективності вузівської освіти. Мотиваційно-потрібні компоненти навчальної та навчально-професійної діяльності розглядалися багатьма вітчизняними та